

Wyrok z dnia 21 czerwca 1994 r.

I PRN 38/94

Podstawę do obliczenia wynagrodzenia zasadniczego sędziów stanowiło:

- w okresie od 1 stycznia 1991 r. do 5 listopada 1991 r. przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej z I kwartału 1991 r. wraz z wypłatami z zysku;**
- w okresie od 6 listopada 1991 r. do 31 maja 1992 r. przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej z I kwartału 1991 r. bez wypłat z zysku;**
- w okresie od 1 czerwca 1992 r. do 31 grudnia 1992 r. przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej z I kwartału 1992 r. bez wypłat z zysku.**

Przewodniczący SSN: Jadwiga Skibińska-Adamowicz (sprawozdawca), Sędziowie SN: Kazimierz Jaśkowski, Maria Mańkowska,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Witolda Bryndy, po rozpoznaniu w dniu 21 czerwca 1994 r. sprawy z powództwa Jerzego W. przeciwko Sądowi Wojewódzkiemu w Sz. o wynagrodzenie, na skutek rewizji nadzwyczajnej Ministra Sprawiedliwości [...] od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu z dnia 18 listopada 1993 r. [...],

u c h y l i ł zaskarżony wyrok w punkcie III oddalającym rewizję strony pozwanej oraz w punkcie I zasądającym od strony pozwanej na rzecz powoda kwotę 46.212.505 zł (czterdzieści sześć milionów dwieście dwanaście tysięcy pięćset pięć złotych) wraz z odsetkami, a także uchylił poprzedzające tenże wyrok wyroki Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie z dnia 19 listopada 1992 r. i z dnia 18 lutego 1993 r. [...] w części uwzględniającej powództwo do wymienionej wyżej kwoty i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie wyrokiem z dnia 19 listopada 1992 r. w punkcie I zasądził od Skarbu Państwa-Sądu Wojewódzkiego w Sz. na rzecz powoda Jerzego W. kwotę 31.846.871 z ustawowymi odsetkami od 7 lipca 1992 r. oraz kwotę 20.315.615 zł z ustawowymi odsetkami od 1 października 1992 r., a ponadto w punkcie II ustalił, że wynagrodzenie powoda w

1992 r. winno być ustalone i odpowiednio wyrównane za I kwartał 1992 r. od kwoty 2.459.000 zł, za II kwartał 1992 r. od kwoty 2.637.000 zł i za III kwartał 1992 r. od kwoty 2.967.000 zł przeciętnego wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej w gospodarce narodowej bez wypłat z zysku, łącznie z podatkiem dochodowym od osób fizycznych.

Wyrokiem uzupełniającym z dnia 18 lutego 1993 r. Sąd Wojewódzki uzupełnił powyższy wyrok przez dodanie w pkt II następującego rozstrzygnięcia: "i zasądzenia na rzecz powoda Jerzego W. od pozwanego Skarbu Państwa-Sądu Wojewódzkiego w Sz. kwotę 31.041.182 zł (trzydzieści jeden milionów czterdzieści jeden tysięcy sto osiemdziesiąt dwa) z ustawowymi odsetkami 60% w stosunku rocznym poczynając od 19 listopada 1992 roku".

Podstawę powyższego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i wnioski:

Powód w spornym czasie od 1 stycznia 1990 r. do 30 września 1992 r. był zatrudniony na stanowisku sędziego Sądu Wojewódzkiego w Sz. Wypłacane mu wynagrodzenie za pracę było sprzeczne z art. 71 § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych (jednolity tekst Dz.U. z 1990 r., Nr 23, poz. 138) oraz z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 września 1990 r. w sprawie wynagrodzeń sędziów sądów powszechnych oraz asesorów i aplikantów sądowych (Dz. U. Nr 66, poz. 392), gdyż do obliczenia tego wynagrodzenia strona pozwana przyjmowała niższą podstawę niż wynikającą z przeciętnego wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej w gospodarce narodowej ogłaszanego co kwartał przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej. Wbrew stanowisku strony pozwanej powyższe przepisy dotyczące zasad wynagradzania sędziów nie zostały zmienione ustawą z dnia 28 września 1991 r. o wynagrodzeniach w sferze budżetowej w 1991 r. (Dz. U. Nr 87, poz. 396) oraz ustawą z dnia 25 stycznia 1992 r. o zasadach gospodarki finansowej państwa w 1992 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 83), gdyż te ostatnie przepisy mają charakter ustrojowo-finansowy i służą kształtowaniu środków na wynagrodzenia pracowników w sferze budżetowej. Gdyby zaś ustawodawca zamierzał obniżyć wynagrodzenia sędziów wynikające z przepisów płacowych rangi ustawowej, to dokonałby odpowiedniej ich zmiany, czego jednak nie uczynił.

Sąd Wojewódzki uznał również za zasadne roszczenie powoda dotyczące odsetek oraz roszczenie z tytułu waloryzacji zaległego wynagrodzenia na podstawie art. 358¹ § 3 k.c.

Na skutek rewizji strony pozwanej rozpoznawał sprawę Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu, który wyrokiem z dnia 18 listopada 1993 r., [...] zmienił zaskarżone wyroki w ten sposób, że zasądził od strony pozwanej

na rzecz powoda kwotę 46.212.505 zł z ustawowymi odsetkami od 19 grudnia 1992 r. i oddalił powództwo w pozostałej części, umorzył postępowanie rewizyjne odnośnie do kwoty 948.000 zł i oddalił rewizję w pozostałym zakresie.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia Sądu I instancji, iż wynagrodzenie powoda powinno być zgodne z art. 71 Prawa o ustroju sądów powszechnych przewidującym systematyczną waloryzację wynagrodzeń sędziowskich przez przyjęcie za podstawę do ustalenia ich wysokości bieżącego przeciętnego wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej. Zdaniem Sądu Apelacyjnego z faktu, że norma budżetowa lub okołobudżetowa wprowadza na czas oznaczony uregulowania niezgodne z ustawowo gwarantowanymi uprawnieniami majątkowymi obywateli, nie wynika zawieszenie odpowiednich uprawnień. Normy takie mają rangę wyznaczeń budżetowych, wiążących jedynie organy wykonawcze państwa. Wyznaczenia te nie naruszają jednak samych uprawnień, w związku z czym rozstrzygnięcie sporu sądowego następuje w oparciu o ustawową normę przyznającą świadczenie, z pominięciem niezgodnych z nią wyznaczeń budżetowych.

Sąd Apelacyjny nie podzielił natomiast stanowiska Sądu Wojewódzkiego odnośnie do waloryzacji dochodzonych świadczeń oraz odnośnie do okresu, za który należą się powodowi odsetki i dlatego zmieniając częściowo zaskarżony wyrok obniżył zasądzoną na rzecz powoda należność do kwoty 46.212. 505 zł przyznając też od niej odsetki w wysokości 60% w stosunku rocznym od dnia 19 grudnia 1992 r. do dnia 30 kwietnia 1993 r. i w wysokości 54% od dnia 1 maja 1993 r. oraz oddalił powództwo w pozostałej części. Na kwotę 46.212.505 zł. składają się niedobory przysługującego powodowi wynagrodzenia od 1 stycznia 1989 r. do 30 września 1992 r. wynoszące 58.668.105 zł (wskazane dokładnie na stronicach 79-80 uzasadnienia), pomniejszone o kwotę 11.507.600 zł wypłaconą w grudniu 1992 r. oraz kwotę 948.000 zł wypłaconą w kwietniu 1993 r.

Od powyższego wyroku Minister Sprawiedliwości złożył rewizję nadzwyczajną opartą na zarzucie rażącego naruszenia art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o wynagrodzeniach w sferze budżetowej w 1991 r. (Dz. U. Nr 87, poz. 396) i art. 16 pkt 2 ustawy z dnia 25 stycznia 1992 r. o zasadach gospodarki finansowej państwa w 1992 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 83) i na podstawie art. 417 § 1 k.p.c. wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w części zasądzonej na rzecz powoda kwotę 46.212.505 zł. (pkt I) oraz w części oddalającej rewizję (pkt III) oraz poprzedzających go wyroków Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie z dnia 19 listopada 1991 r. i z dnia 18 lutego 1993 r. w sprawie [...] i przekazanie sprawy temu ostatniemu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Rewidujący podniósł, że - wbrew pogładowi obu Sądów art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. i art. 16 pkt 2 ustawy z dnia 25 stycznia 1992 r. kształtowały wynagrodzenia sędziów w czasie w nich wskazanym i dlatego na ich podstawie należało ustalić wynagrodzenie powoda. Pogląd Sądów o charakterze "ustrojowo-finansowym" tych przepisów pozostaje w sprzeczności z ich wyraźną treścią, zaś okoliczność, że w wymienionych ustawach nie nastąpiła zmiana art. 71 Prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 1990 r., Nr 23, poz. 138) jest bez znaczenia, gdyż w razie sprzeczności między przepisami różnych ustaw, w przypadku, gdy późniejsze nie uchylają w sposób wyraźny wcześniejszych, obowiązuje zasada *lex posterior derogat priori*.

Rewidujący podkreślił również, że na moc obowiązującą art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. nie ma wpływu orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 stycznia 1992 r., K. 15/91, uznające ten przepis za niezgodny z przepisami Konstytucji, gdyż Sejm Rzeczypospolitej Polskiej nie dokonał odpowiedniej jego zmiany, ani nie uchylił go w całości lub w części.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedmiotowa sprawa jest jedną z kilkunastu spraw dotyczących wynagrodzeń sędziowskich rozpoznawaną przez Sąd Najwyższy na skutek rewizji nadzwyczajnej Ministra Sprawiedliwości. Jej istota zawarta jest w pytaniu, czy przepisy rangi ustawowej dotyczące gospodarki finansowej państwa mogą wyłączyć przepisy o wynagrodzeniu sędziów zawarte w Prawie o ustroju sądów powszechnych, które to prawo - jak wskazuje tytuł ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. (jednolity tekst: Dz. U. z 1990 r., Nr 23, poz. 138) - zawiera przepisy o charakterze ustrojowym.

Wbrew zapatrywaniu obydwu Sądów - na pytanie to należy udzielić odpowiedzi twierdzącej. Przed bliższym wyjaśnieniem tego stanowiska trzeba jednak odnieść się do regulacji prawnej istniejącej w okresie spornym od 1 stycznia 1990 r. do 30 września 1992 r.

Przed dniem 1 stycznia 1991 r. wynagrodzenie sędziów określał w sposób kompletny art. 71 wymienionej wyżej ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych. Wynika z niego, że wynagrodzenie sędziów jest równe i stanowi, odpowiednio do rangi stanowiska sędziego, wielokrotność przeciętnego wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej, a tym, co różnicuje wynagrodzenie sędziów, jest staż pracy i pełniona funkcja. Z powyższym przepisem pozostaje w związku uchwała Rady Ministrów z dnia 20 lutego 1989 r. w sprawie wynagradzania sędziów sądów powszechnych, notariuszy oraz asesorów i aplikantów sądowych i

notarialnych (M.P. Nr 5, poz. 49), a obecnie rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 20 września 1990 r. w sprawie wynagrodzeń sędziów sądów powszechnych oraz asesorów i aplikantów sądowych (Dz. U. Nr 66, poz. 392), które wskazują mnożniki dla wielokrotności.

Przedstawiona regulacja rozumiana była w ten sposób, że podstawą ustalenia wynagrodzenia sędziego stanowi przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej wraz z wypłatami z zysku z tego okresu, w którym powstaje prawo sędziego do wynagrodzenia, przy zastosowaniu odpowiedniego mnożnika. Inaczej mówiąc - z przepisów tych wynikała zasada bieżącej waloryzacji wynagrodzeń sędziowskich. Tak przyjął, na przykład, Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 22 sierpnia 1991 r., I PZP 34/91, oraz w uchwale z dnia 27 maja 1993 r., I PZP 12/93.

W 1991 r. sytuacja uległa zmianie, gdyż zasada bieżącej waloryzacji wynagrodzeń uległa zawieszeniu. W jej miejsce - na mocy art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o wynagrodzeniach w sferze budżetowej (Dz. U. Nr 87, poz. 396) - do ustalenia wynagrodzenia zasadniczego sędziów Sądu Najwyższego, sędziów sądów powszechnych i prokuratorów w 1991 r. należy stosować przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej w I kwartale 1991 r.

Tą samą zasadę ustalania wynagrodzenia sędziów w 1992 r. - do czasu uchwalenia ustawy budżetowej na 1992 rok przyjął art. 16 pkt 2 ustawy z dnia 25 stycznia 1992 r. o zasadach gospodarki finansowej państwa (Dz. U. Nr 21, poz. 83). Odniesienie do przeciętnego wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej obowiązywało do dnia 31 maja 1992 r.

Na mocy art. 28 ustawy budżetowej na rok 1992 z dnia 5 czerwca 1992 r. (Dz. U. Nr 50, poz. 229), w okresie od 1 czerwca do 31 grudnia 1992 r. do wynagrodzeń sędziów Sądu Najwyższego, sędziów sądów powszechnych, prokuratorów oraz osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe stosuje się przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej bez wypłat z zysku w I kwartale 1992 r.

W spornym czasie, ustawą z dnia 16 października 1991 r. o zmianie ustaw - Prawo o ustroju sądów powszechnych, o Sądzie Najwyższym, o prokuraturze i o wynagrodzeniach osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe (Dz. U. Nr 100, poz. 443), nastąpiła też zmiana art. 71 prawa o ustroju sądów powszechnych polegająca na wprowadzeniu nowego, następującego brzmienia § 2 tego artykułu: "Przez przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej, o którym mowa w § 1, rozumie się przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej w gospodarce narodowej bez wypłat z zysku, ogłaszane co kwartał przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej

"Monitor Polski", w terminie do dnia 7 roboczego drugiego miesiąca każdego kwartału za kwartał poprzedni". Zgodnie z art. 5 wymienionej ustawy z dnia 16 października 1991 r. o zmianie ustawy - prawo o ustroju sądów powszechnych... § 2 art. 71 w nowym brzmieniu wszedł w życie z dniem ogłoszenia ustawy, tj. dnia 6 listopada 1991 r.

Z przytoczonych przepisów wynikają zatem dla rozpoznawanej sprawy następujące konsekwencje: - poczynając od dnia 1 stycznia 1991 r. ustawodawca uczynił odstępstwo od zasady bieżącej waloryzacji wynagrodzeń sędziowskich przyjmując jako miarodajne do ustalenia wynagrodzenia zasadniczego sędziów - przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej z wcześniejszego okresu; - w okresie od 1 stycznia 1991 r. do 5 listopada 1991 r. podstawą do ustalenia wynagrodzenia zasadniczego powoda powinno być przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej w I kwartale 1991 r. wraz z wypłatami z zysku; - w okresie od 6 listopada 1991 r. do 31 maja 1992 r. podstawę tą stanowiło przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej w I kwartale 1991 r. bez wypłat z zysku; - w okresie od 1 czerwca 1992 r. do 30 września 1992 r. wynagrodzenie zasadnicze powoda powinno być ustalone na podstawie przeciętnego wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej w gospodarce narodowej w I kwartale 1992 r. bez wypłat z zysku.

Tym samym za trafny należy uznać zarzut rażącego naruszenia prawa podniesiony w rewizji nadzwyczajnej, gdyż rażącym naruszeniem prawa jest zarówno niezastosowanie wymienionych wyżej przepisów przy rozstrzygnięciu sprawy, jak i wydanie zaskarżonego wyroku wyłącznie na podstawie art. 71 prawa o ustroju sądów powszechnych, to znaczy przy przyjęciu, że obowiązuje zasada bieżącej (systematycznej) waloryzacji wynagrodzeń sędziowskich. Tymczasem tak właśnie postąpiły Sądy obu instancji.

W szczególności Sąd Najwyższy nie podziela poglądu Sądu Apelacyjnego, iż ustawa budżetowa lub okołobudżetowa, wprowadzająca na określony czas uregulowania odmienne od tych, które zawiera prawo o ustroju sądów powszechnych, nie ma mocy obowiązującej wtedy, gdy "narusza ustawowo gwarantowane prawa obywateli". Nie podziela także poglądu, że przepisy takie należy uważać za wyznaczenia budżetowe wiążące wyłącznie organy wykonawcze państwa.

Wymienione wyżej przepisy ustaw z dnia 28 września 1991 r., z dnia 25 stycznia 1992 r. oraz z dnia 5 czerwca 1992 r. wyraźnie wskazują, kogo dotyczą i jaki jest przedmiot regulacji, natomiast okoliczność, że nie uchylły one w wyraźny sposób zasady bieżącej waloryzacji wynikającej z art. 71 Prawa o ustroju sądów powszechnych nie oznacza, iż nie obowiązują. W kwestii tej, w związku z roz-

poznawaniem zagadnienia prawnego dotyczącego wynagrodzeń sędziowskich, Sąd Najwyższy wypowiedział się najpierw w uchwale z dnia 27 maja 1993 r., I PZP 12/93 (nie publikowana), a potem w licznych orzeczeniach (np. I PRN 11/94, I PRN 12/94, I PRN 28/94) w ten sposób, że sprzeczność między przepisami różnych ustaw, w wypadku, gdy późniejsze nie uchylają wcześniejszych, podlega usunięciu przy zastosowaniu reguły *lex posterior derogat priori*. Powoduje to ten skutek, że przepisy art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o wynagrodzeniach w sferze budżetowej, art. 16 pkt 2 ustawy z dnia 25 stycznia 1992 r. o zasadach gospodarki finansowej państwa w 1992 r. oraz art. 28 ustawy budżetowej na rok 1992 z dnia 5 czerwca 1992 r. - jako późniejsze - uchylają w okresie ich obowiązywania moc obowiązującą art. 71 Prawa o ustroju sądów powszechnych odnośnie do bieżącej waloryzacji wynagrodzeń sędziowskich w oparciu o aktualne przeciętne wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej, chyba że Trybunał Konstytucyjny uzna te przepisy za niezgodne z Konstytucją, a Sejm uznając orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego za zasadne, zmieni te przepisy bądź je uchyli w całości lub w części.

Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z dnia 29 stycznia 1992 r., K 15/91, uznał między innymi art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. za niezgodny z Konstytucją, lecz Sejm - mimo iż podzielił to stanowisko - do tej pory nie zmienił powyższego przepisu ani nie uchylił go w całości lub w części. Oznacza to, że przepis ten nadal obowiązuje. Nic bowiem innego nie wynika z rozdziału 2 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (jednolity tekst Dz. z 1991 r. Nr 109, poz. 470), który traktuje o orzekaniu o zgodności z Konstytucją aktów ustawodawczych. W taki też sposób wypowiedział się wcześniej Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 2 marca 1993 r., I PZP 3/93 (OSP 1994 z. 2 poz. 35) podkreślając, że ani orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego ani stanowisko Sejmu uznające jego zasadność nie mają wpływu na moc obowiązującą aktu ustawodawczego, gdyż wyłączenie jego obowiązywania następuje dopiero w wyniku uchylenia bądź zmiany przepisu przez Sejm w całości lub w części. Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela te poglądy.

Podsumowując więc dotychczasowe rozważania należy stwierdzić, że Sądy obu instancji rozpoznając sprawę powoda o wyrównanie wynagrodzenia za czas od 1 stycznia 1990 r. do 30 września 1992 r. bezzasadnie pominęły przepisy obowiązujące w tymże okresie. Stwierdzenie to prowadzi do dalszego wniosku, że oparcie orzeczenia na innych - przejętych przez Sądy - zasadach ustalania wynagrodzenia zasadniczego sędziów jest wadliwe i wymaga odpowiedniej korekty. Przede wszystkim zaś konieczne jest ustalenie, jakie wynagrodzenie należało się powodowi w okresie spornym i jakie wynagrodzenie otrzymał. Niezbędne jest również prawidłowe ustalenie dat i okresów, za które należą się odsetki. Z rewizji

nadzwyczajnej wynika, iż zdaniem strony pozwanej pretensje powoda zostały zaspokojone.

Powyższy stan rzeczy czyni zasadnym wniosek zawarty w rewizji nadzwyczajnej o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w części oddalającej rewizję strony pozwanej (pkt III) oraz w części zasądzającej na rzecz powoda kwotę 46.212.505 zł wraz z odsetkami (pkt I), a także o uchylenie wyroków Sądu Wojewódzkiego z dnia 19 listopada 1992 r. i z dnia 18 lutego 1993 r. w części uwzględniającej powództwo do wymienionej wyżej kwoty, i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych.

Z tych względów stosownie do art. 422 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.

=====